

พื้นที่ทางจิตวิญญาณคนนครศรีธรรมราช

Spiritual area Nakhon Si Thammarat people

หัตชัย คงมีสุข อาทิตย์ ภูผินผา และปุระเชษฐ บุนยยัง

Hatsachai Khongmeesuk, Atit poophinpha and Purachet Bunyang

สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

e-mail: 6081116050@nstru.ac.th, 6081116036@nstru.ac.th and purachet_bun@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหลักในจังหวัดนครศรีธรรมราช 2) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และแผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้รู้หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ความเชื่อเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบเก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) ทำการวิเคราะห์โดยการจำแนกแบ่งเขตตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ เขตเขา เขตที่ราบลุ่มเขตป่าพรุ และเขตชายฝั่งทะเล เพื่อหาลักษณะความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นระบบสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางของท้องถิ่น แฝงไว้ด้วยการมีอำนาจเหนือผู้คน ที่ดิน สภาพแวดล้อม และทรัพยากรของท้องถิ่น ลักษณะภูมิประเทศกับความเชื่อเรื่องพื้นที่ทางจิตวิญญาณมีความเชื่อมโยงกัน บริเวณเขตเขา พื้นที่จิตวิญญาณส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปเคารพของคนและสัตว์ บริเวณเขตที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปเคารพของคน สัตว์ ต้นไม้ และหิน ซึ่งคล้ายคลึงกับเขตป่าพรุ ทั้งนี้สามเขตพื้นที่จะแตกต่างกันกับบริเวณเขตชายฝั่งทะเล เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและการประกอบอาชีพต่างกัน บริเวณเขาชายฝั่งทะเลพบรูปเคารพของคน

คำสำคัญ : พื้นที่ทางจิตวิญญาณ นครศรีธรรมราช ทวด ความเชื่อเรื่องสัตว์ศักดิ์สิทธิ์

Abstract

The objectives of the research were 1) To study spiritual area that are not related to the main religion in Nakhon Si Thammarat 2) To create a database of geographic information systems and a map of the spiritual area of Nakhon Si Thammarat. This is qualitative research. The population were knowledgeable people or people involved in area of belief. The research tools included an in-depth interview form and a geographic data collection form. The analysis was carried out by zoning classification according to geographical features of Nakhon Si Thammarat such as hill areas, lowland areas, swamps and coastal areas and also to find out the characteristics of cultural relations. The results of study on relationship between humans and supernatural powers is a symbolic system at the center of the locality hidden with power over people, land, environment and local resources. The topography and spiritual space beliefs are linked and the hill region, most of the spiritual grounds were in the idols of people and animals. Most of lowland area are idols of people, animals, trees and stones which is similar to the swamp. The three territories are different from those in the coastal zone because natural resources and occupations are different and in the coastal hills found idols of people.

Keywords: Spiritual area, Nakhon Si Thammarat, Tuat, Totemism

บทนำ

วัฒนธรรมทางสังคมของชาวนครศรีธรรมราชสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนนครศรีธรรมราช ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติ บางครั้งเรียกว่าทวด หรือเทวดาประจำถิ่น ลักษณะที่สองและสามเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการรับวัฒนธรรมจากภายนอก ได้แก่ วัฒนธรรมอินเดีย นั่นคือ วัฒนธรรมพุทธและพราหมณ์ – ฮินดู วัฒนธรรมอินเดียที่มีอยู่ปรากฏเป็นร่องรอยที่ชัดเจนคือความเชื่อของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้ และร่องรอยของสิ่งก่อสร้าง นอกจากนั้นการศึกษาของ วิมล คำศรี (2545) เรื่องระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสามเขตวัฒนธรรม คือ พื้นที่ราบ ภูเขา และชายฝั่งทะเล ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อที่ปรากฏอย่างแพร่หลายในชุมชนนครศรีธรรมราชมี 4 ระบบสำคัญ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิและศาสนา ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับจริยาวัตร และความเชื่อที่เกี่ยวกับยากลางบ้านและการปิดเป่ารักษาไข้ สำคัญคือชุมชนนครศรีธรรมราชมีความเชื่อเรื่องผีจำพวกต่าง ๆ เชื่อบุญครูหมอ หายเทพ ทวด เชื่อบุญแห่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ และอักขระศักดิ์สิทธิ์ (น.โม) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมดั้งเดิม (ผี) กับวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาในนครศรีธรรมราช สามารถหลอมรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างลงตัว

กล่าวเฉพาะวัฒนธรรมลักษณะแรก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนนครศรีธรรมราชที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งนอกเหนือกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ได้ก่อให้เกิดความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์แก่คนนครศรีธรรมราช ซึ่งคนนครศรีธรรมราชมักเรียกว่า “ทวด” หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทวดาประจำถิ่นของคนนครศรีธรรมราช ที่คอยปกป้องรักษาชาวบ้านในพื้นที่ หรือนักวิชาการเรียกว่า “ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ” ความเชื่อเรื่องทวดนี้ถือเป็นภูมิปัญญานครศรีธรรมราชที่สำคัญ บางกรณีคนนครศรีธรรมราชใช้ความเชื่อเรื่องนี้เพื่อเป็นกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาที่ประสบพบเจอ บางกรณีความเชื่อเรื่องทวดถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในที่สุดความเชื่อเรื่องนี้ได้ส่งผลให้นครศรีธรรมราชดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรีตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กำลังได้รับผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ ที่เราเรียกว่า “กระแสโลกาภิวัตน์” ทำให้คนทั่วโลกมีมุมมองต่อแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การมองความสวย ความรวย ความเร็ว ความใหญ่ ฯลฯ ในมุมเดียวกัน ก่อให้เกิดการแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้ แนวคิดดังกล่าวได้ส่งผลถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้วาทกรรมการพัฒนาทุนนิยม ตลาดเสรี และประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือ

สำหรับสังคมภาคใต้ นั้น โลกาภิวัตน์ได้เข้ามาทำให้ระบบคุณค่าของคนลดลงเช่นกัน กรณีพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้รับผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาแบบโลกาภิวัตน์นี้ หลายพื้นที่ถูกบุกรุกเพราะกระแสการท่องเที่ยว เกษตรเชิงพาณิชย์ เช่น กรณีของพื้นที่ฝั่งศพ ซึ่งนับเป็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณของชาวอุ้งถวิลที่ถูกรุกรานจากกระแสการท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ หรือการที่โครงการก่อสร้างโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย มีพื้นที่ทับซ้อนกับที่ดิน “วากัป” (ที่ดินศักดิ์สิทธิ์ของชาวมุสลิม) จนทำให้มีชาวบ้านในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ออกมาต่อสู้เพื่อเรียกร้องให้ยุติการก่อสร้าง จนถึงขั้นมีการกระทบกระทั่งกันอย่างรุนแรงในสังคมนครศรีธรรมราชถือเป็นพื้นที่ซึ่งกระแสการพัฒนาแบบใหม่ กระแสการท่องเที่ยวยังเข้ามาไม่มากนัก แต่ก็เริ่มมีมาให้เห็นแล้ว เช่น การเข้ามาของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตที่ต้องการสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานถ่านหินสองโรง หรือการขยายตัวของโรงกลั่นน้ำมันในพื้นที่ป่าพรุควนเคร็งและพื้นที่อื่น ๆ น่าจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่มีอยู่ เพื่อการเตรียมการให้ทันทั่วทั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์หรือพื้นที่ทางจิตวิญญาณของคนนครศรีธรรมราชจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า หากเรามีการศึกษารวบรวมพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่มีอยู่ในนครศรีธรรมราชเสียตั้งแต่ตอนนี้ และพัฒนาต่อเนื่องจนสามารถทำเป็นแผนที่วัฒนธรรมเกี่ยวกับพื้นที่ทางจิตวิญญาณขึ้นมาได้ ก็จะสามารถรักษาพื้นที่เหล่านั้นไว้ได้นั่นเอง เมื่อวัฒนธรรมท้องถิ่นสามารถคงอยู่ได้ ก็จะทำให้ความหลากหลายในด้านอื่นยังคงอยู่เช่นกัน นั่นจึงเป็นความสวยงามของมวลมนุษย์ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเรื่องพื้นที่ทางจิตวิญญาณคนนครศรีธรรมราชในครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหลักในจังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และแผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เอกสารงานวิจัย ตำรา หนังสือ เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการเดิมของชาวนครศรีธรรมราช และรวมถึงการสืบค้นพื้นที่ทางจิตวิญญาณเพื่อวางแผนการเก็บข้อมูลภาคสนาม

1.2 การศึกษาภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณทั้ง 4 เขต ได้แก่ เขตเขา ที่ราบลุ่ม ป่าพรุ และชายฝั่งทะเล ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้เก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพื้นที่ทางจิตวิญญาณของชาวนครศรีธรรมราช ที่มีลักษณะโดดเด่นในแต่ละเขตพื้นที่ โดยเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณีและการประกอบพิธีกรรม เก็บข้อมูลเชิงสำรวจด้วยการเก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS) การสังเกตสภาพบริบทชุมชนโดยรอบจากการรับรู้โดยตรง และการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้รู้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางจิตวิญญาณ อันได้แก่ ผู้ดูแล ผู้สืบทอดประเพณีและการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 3.1 แบบสำรวจข้อมูลพิกัด GPS พื้นที่ทางจิตวิญญาณนครศรีธรรมราช
- 3.2 แบบสัมภาษณ์พื้นที่จิตวิญญาณนครศรีธรรมราช
- 3.3 เครื่องกำหนดตำแหน่งบนโลก (GPS)
- 3.4 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS)
- 3.5 ข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช อันได้แก่ ข้อมูลขอบเขตการปกครอง ตำแหน่งหมู่บ้าน ข้อมูลเส้นชั้นความสูง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

4.1 นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาสังเคราะห์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเดิมของชาวนครศรีธรรมราช ที่อยู่นอกเหนือศาสนากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม

4.2 จัดทำฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และแผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณนครศรีธรรมราช

4.2.1 การออกแบบฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ดำเนินการหลังจากการสังเคราะห์ข้อมูลจนได้องค์ความรู้และออกแบบฐานข้อมูลเชิงอรรถาธิบาย (Attribute data) ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะพื้นที่จิตวิญญาณ

4.2.2 การนำเข้าข้อมูล (Input data) ตำแหน่งพิกัดทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่จิตวิญญาณ

4.2.3 แสดงผลข้อมูลโดยการจัดทำแผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณ เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงองค์รวมของความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่มีความสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงพื้นที่ การทำแผนที่จึงเป็นการ

แสดงข้อมูลที่ช่วยทำให้มองเห็นความสัมพันธ์นั้น ซึ่งสะท้อนสิ่งที่ได้ค้นพบจากการศึกษาพื้นที่ทางจิตวิญญาณ และถ่ายทอดให้เข้าใจได้ง่าย

4.2.4 แสดงผลของข้อมูลพื้นที่จิตวิญญาณโดยใช้ Google maps

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพื้นที่ทางจิตวิญญาณของคนนครศรีธรรมราช โดยกระบวนการสังเกตและการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ทางจิตวิญญาณแต่ละพื้นที่ ที่มีความรู้ในเรื่องของประวัติความเป็นมา ความเชื่อของพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รับผิดชอบในการประกอบพิธีกรรม หรือผู้รู้ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารชุมชน หรือเอกสารการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลได้จำนวนทั้งสิ้น 51 พื้นที่ ในเขต 18 อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช และสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบทางความเชื่อหรือรูปเคารพมีทั้งที่เป็นคน สัตว์ ต้นไม้ คนและสัตว์ คนและต้นไม้ รวมถึงประเภทรูปแบบทางความเชื่อที่เป็นหิน ซึ่งค่อนข้างมีลักษณะที่โดดเด่น โดยจำนวนรายชื่อและข้อมูลของพื้นที่ทางจิตวิญญาณ สามารถแสดงเป็นข้อมูลตารางแบบแยกเขตได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณในเขตเขาของจังหวัดนครศรีธรรมราช

เขตเขา	ประเภท	ลำดับ	ชื่อพื้นที่ทางจิตวิญญาณ	รูปเคารพ	แหล่งข้อมูล
จำนวน 15 พื้นที่	คน	1	ทวดกลาย	รูปปั้นคน	เอกสารและสัมภาษณ์
		2	ทวดโหนดมาน	รูปปั้นคน	เอกสารและสัมภาษณ์
		3	เจ้าพ่อมหาชัย	รูปปั้นคน	เอกสารและสัมภาษณ์
		4	ทวดตาขุนพล	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		5	ทวดตาหมอ	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		6	ศาลยายเพียร- ตาหวัง	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		7	หลาโปหมอ	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		8	ศาลเจ้าพ่อดำดง	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		9	เทวดาเขาศูนย์	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
	สัตว์	10	ทวดอุบิโยฮีรี	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
		11	ทวดปุนหรือทวดขลิบ	รูปปั้นเสือ	สัมภาษณ์
		12	ทวดเขาหลา	รูปปั้นเสือและงู	สัมภาษณ์
		13	ทวดพรหมโลก	รูปปั้นเสือ	สัมภาษณ์
	คนและสัตว์	14	ทวดตาขุนพล	รูปปั้นคนและงู	สัมภาษณ์
		15	เทวดาตาขาว	รูปปั้นคน เสือ และงู	สัมภาษณ์

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณในเขตที่ราบลุ่มของจังหวัดนครศรีธรรมราช

เขตที่ราบลุ่ม	ประเภท	ลำดับ	ชื่อพื้นที่ทางจิตวิญญาณ	รูปเคารพ	แหล่งข้อมูล
จำนวน 12 พื้นที่	คน	1	ทวดปู่ชี	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		2	วิหารแม่แก่	รูปปั้นคน	เอกสารและสัมภาษณ์
		3	ทวดหนานนุ้ย	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		4	ปู่เจ้าสมิงคา	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
	สัตว์	5	เทวดงูไม้ดัก	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
		6	ทวดเขาเหมน	รูปปั้นเสือ	สัมภาษณ์
		7	ทวดหนานใหญ่	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
		8	เทวดาวัดเกาะ	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
		9	เทวดาตาขาว	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
		10	เทวดาปากน้ำ	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
	ต้นไม้	11	ทวดหนองไม้แก่น	ลำต้นของต้นไม้	สัมภาษณ์
	หิน	12	ทวดหนานรูป	หินแกะสลัก	สัมภาษณ์

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณในเขตพรุของจังหวัดนครศรีธรรมราช

เขตพรุ	ประเภท	ลำดับ	ชื่อพื้นที่ทางจิตวิญญาณ	รูปเคารพ	แหล่งข้อมูล
จำนวน 9 พื้นที่	คน	1	พระนางเลือดขาว	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		2	ศาลหลวงตันไทร	ศาล	สัมภาษณ์
		3	พระแม่เศรษฐี	รูปปั้นคน	เอกสารและสัมภาษณ์
		4	เทดาเขาชุมทอง	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
	สัตว์	5	หลักทวด	ศาล	สัมภาษณ์
		6	ตาหลวงเดช (จุดที่ 1)	รูปปั้นเสือ	สัมภาษณ์
		7	ตาหลวงเดช (จุดที่ 2)	รูปปั้นเสือ	สัมภาษณ์
		8	เทวดาน้ำเวียน	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
	ต้นไม้	9	ทวดต้นกะ	ต้นไม้และศาล	สัมภาษณ์

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณในเขตชายฝั่งทะเลของจังหวัดนครศรีธรรมราช

เขต ชายฝั่ง ทะเล	ประเภท	ลำดับ	ชื่อพื้นที่ ทางจิตวิญญาณ	รูปเคารพ	แหล่งข้อมูล
จำนวน 15 พื้นที่	คน	1	ทวดคูระ	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		2	พระนางสนตราเทวี	รูปปั้นหน้าคน	สัมภาษณ์
		3	พ่อตาผ้าขาว เขาพลายดำ	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		4	ตาไข่ วัดเจดีย์	รูปปั้นคน	เอกสารและสัมภาษณ์
		5	ทวดตาพรานบุญ	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		6	ทวดทอง	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		7	ทวดลากขาย	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		8	ทวดเกาะแค	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		9	ทวดปากกระวะ	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
		10	ทวดตาอินแก้ว	รูปปั้นคน	สัมภาษณ์
	สัตว์	11	ทวดตุมปัง	รูปปั้นเสือ	สัมภาษณ์
		12	ทวดดำ - ทวดขาว	รูปปั้นงู	สัมภาษณ์
	ต้นไม้	13	เจ้าแม่มนมขาว	ต้นไม้	สัมภาษณ์
		14	ศาลหลักเมือง นครศรีธรรมราช	ไม้ตะเคียนทอง เกาะสลัก	สัมภาษณ์
	คน และต้นไม้	15	เจ้าแม่สุวรรณมาลา	รูปปั้นคน และท่อนไม้	สัมภาษณ์

จำนวนพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่แยกตามประเภทและเขตพื้นที่ทางจิตวิญญาณข้างต้น ชี้ให้เห็นได้ชัดว่า ลักษณะภูมิประเทศกับความเชื่อในด้านของพื้นที่ทางจิตวิญญาณคนนครศรีธรรมราช แต่ละประเภทมีความสอดคล้องและมีความเชื่อมโยงกัน ทั้งสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในด้านของความเชื่อนั้นขึ้นอยู่กับบริบททางลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ในโครงสร้างทางสังคมโดยพื้นฐานของมนุษย์ มีองค์ประกอบของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดการเกี่ยวพันของผู้คนภายในอยู่ 3 ประการ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันทำให้เกิดสำนึกร่วมของการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน บริเวณเขตเขา (ตารางที่ 1) มีลักษณะเป็นป่าเขาลำเนาไพร ทวดหรือพื้นที่จิตวิญญาณที่มักจะพบส่วนใหญ่ ก็มักจะพบในรูปเคารพที่เป็นประเภทคน และทวดที่อยู่ในรูปเคารพของสัตว์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นบริเวณที่อุดมด้วยสัตว์ป่าและธรรมชาติ โดยมักจะมีเรื่องเล่าสืบเกี่ยวกับอาถรรพณ์ของป่า เชื่อกันว่าทุกป่ามีเจ้าป่าเจ้าเขาคอยปกปักรักษา ซึ่งในบางครั้งอาจปรากฏกายให้ชาวบ้านหรือผู้ที่เข้าไปในพื้นที่ทางจิตวิญญาณดังกล่าวได้เห็นทั้งในรูปของคน ผู้ทรงศีล สัตว์ป่า เช่น เสือ งูใหญ่ หรือสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษกว่าสัตว์ป่าที่พบเห็นโดยทั่วไป เป็นต้น

ภาพที่ 1 เทวดาตาขาว (เขตเขา)
หมู่ที่ 13 ตำบลละอาย อำเภอนาวัง มีทั้งรูปเคารพ
ที่เป็นรูปปั้นคน เสือ และงู สะท้อนถึงสภาพแวดล้อม
ที่มีความหลากหลาย

ภาพที่ 2 ทวดหนานรูป (เขตที่ราบลุ่ม)
หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกงใหญ่
หนาน เป็นภาษาถิ่นที่หมายถึงพื้นที่ลานหิน
ที่น้ำไหลผ่าน พบได้ทั่วไปตามเขตพื้นที่ราบลุ่ม

บริเวณที่เป็นเขตที่ราบลุ่ม ท้องทุ่ง หนองบึง แม่น้ำลำคลอง (ตารางที่ 2) ทวดหรือพื้นที่ทางจิตวิญญาณส่วนใหญ่ที่มักจะปรากฏให้พบเห็น ก็จะมีอยู่ในรูปเคารพประเภทของคน สัตว์ ต้นไม้ และหิน ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับบริเวณที่เป็นเขตป่าพรุ (ตารางที่ 3) เนื่องจากมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน คือเป็นสังคมเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ดำรงชีพอยู่กับป่า ทำนา ทำสวน ทำไร่ พื้นที่ทางจิตวิญญาณข้างต้นจึงมักจะพบในรูปเคารพของคน ต้นไม้ และสัตว์ อย่างเช่น งู ที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ

ภาพที่ 3 เทวดาน้ำเวียน (เขตพรุ)
หมู่ที่ 5 ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด
รูปเคารพเป็นรูปปั้นงู ซึ่งรูปเคารพของสัตว์
ในเขตพรุพบเห็นได้ทั่วไปเช่นเดียวกับรูปเคารพคน

ภาพที่ 4 ทวดตาอินแก้ว (เขตชายฝั่งทะเล)
หมู่ที่ 5 ตำบลควนชะลิก อำเภอหัวไทร
รูปเคารพเป็นรูปปั้นคน

แต่ทวดหรือพื้นที่ทางจิตวิญญาณทั้ง 3 เขตพื้นที่ดังกล่าวจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเมื่อเทียบกับบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลหรือปากอ่าวชายทะเล เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่มีผู้คนอยู่อาศัยและประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก การที่จะพบพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่อยู่ในรูปเคารพของสัตว์ (เสือ งู) มีน้อย ส่วนใหญ่มักจะเคารพในรูปเคารพของคน ซึ่งอาจเคยเป็นบรรพบุรุษ บุคคลสำคัญในชุมชนที่ล่วงลับไปแล้ว หรือเป็นความเชื่อ เรื่องเล่า ตำนานสืบต่อ ๆ กันมา เป็นส่วนใหญ่

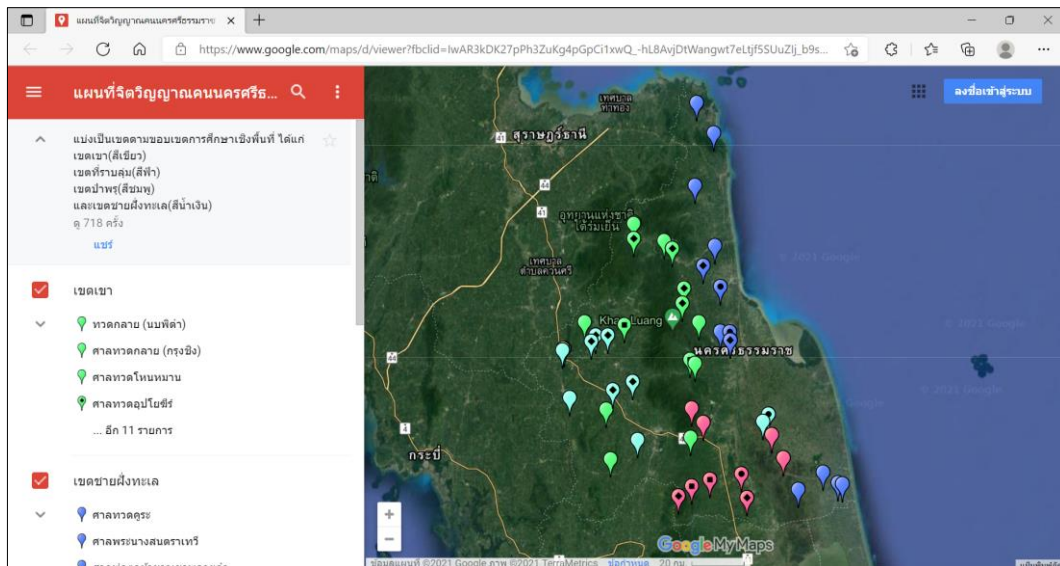
โดยสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมและในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ มีสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางของผู้คนในท้องถิ่น จะเชื่อมโยงและทำให้คนในท้องถิ่นที่ต่างชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองเดียวกันได้อย่างสงบสุขภายใต้ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่ยึดถือและยอมรับกัน ในชุมชน นอกจากจะเป็นระบบสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางของท้องถิ่นแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยซึ่งการมีอำนาจเหนือผู้คนที่ดิน สภาพแวดล้อม และทรัพยากรของท้องถิ่น อำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ ทำให้เกิดจารีตประเพณี พิธีกรรม และรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้คนร่วมท้องถิ่นเดียวกันต้องเชื่อฟังและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน องค์ประกอบในความสัมพันธ์ทั้งสามประการ ทำให้เห็นและเข้าใจได้ว่าการรับรู้ของคนในท้องถิ่นก่อให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาในการขนานนามว่าหากกำลังประสบปัญหาเดือดเนื้อร้อนใจ ไม่มีที่พึ่งหรือที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ชาวบ้านก็จะนิยมาขอความช่วยเหลือ เช่น การขนานนามในเรื่องของหน้าที่การงาน การเลื่อนขั้นตำแหน่งทางราชการ เพื่อความเป็นสิริมงคล การทำมาค้าขาย การขอในเรื่องของโชคลาภ ทั้งการเงิน การงาน หรือแม้กระทั่งในเรื่องของคู่ครองและการมีลูก นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าทวดจะช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองชาวบ้านให้มีความปลอดภัย อยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสันติสุข แต่หากไม่มีการแก้บน (ภาษาถิ่นใต้อาจใช้คำว่า แก้มหรยหรือพิธี่แก้สินบน) ไม่ปฏิบัติตามที่ขนานนามไว้ เชื่อกันว่าจะเกิดเหตุเภทภัยต่าง ๆ เช่น การเจ็บป่วย โดยไม่มีสาเหตุ การประสบอุบัติเหตุ ซึ่งเชื่อว่าเป็นการเตือนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากได้แก้บนตามที่ขนานนามไว้ ก็จะหายจากอาการเหล่านั้น

ด้านการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับพื้นที่ทางจิตวิญญาณ พิธีกรรมส่วนใหญ่ขนานนามกล่าวเพื่อขอในสิ่งที่ต้องการ มีขั้นตอนของการขนานนามและการแก้บน มักจะมีการขนานนามโดยใช้รูป 9 ดอก และเทียน 2 เล่ม เชื่อกันว่าถือเป็นการจุดธูปบูชาผู้มีพระคุณ พระภูมิเจ้าที่ เทพเทวดา เจ้าป่าเจ้าเขา รุกขเทวดา ศาลพระภูมิ ศาลเทพ หลังจากนั้นจึงเริ่มจากการกล่าวถึงชื่อทวด และต่อมากล่าวถึงความประสงค์ของตนเองที่ขอในสิ่งที่ตนเองต้องการ และบอกว่าหากได้ตามที่ขอก็จะมาแก้บนด้วยสิ่งนั้น ๆ และหากได้ตามที่ขอจะต้องทำตามที่ตนเองได้ขนานนามหรือเอ่ยวาจาเอาไว้ด้วย การแก้บนเกิดขึ้นหลังจากที่ประสบผลสำเร็จดังสิ่งที่ได้ขนานนามไว้ การแก้บนนั้น ใครบนไว้ว่าจะแก้ด้วยอะไรก็ต้องแก้ตามนั้นอย่างรวดเร็วที่สุด และทำตามตามที่บนบอกไว้ทุกอย่าง ไม่สามารถจะตัดทอนการแก้บนได้

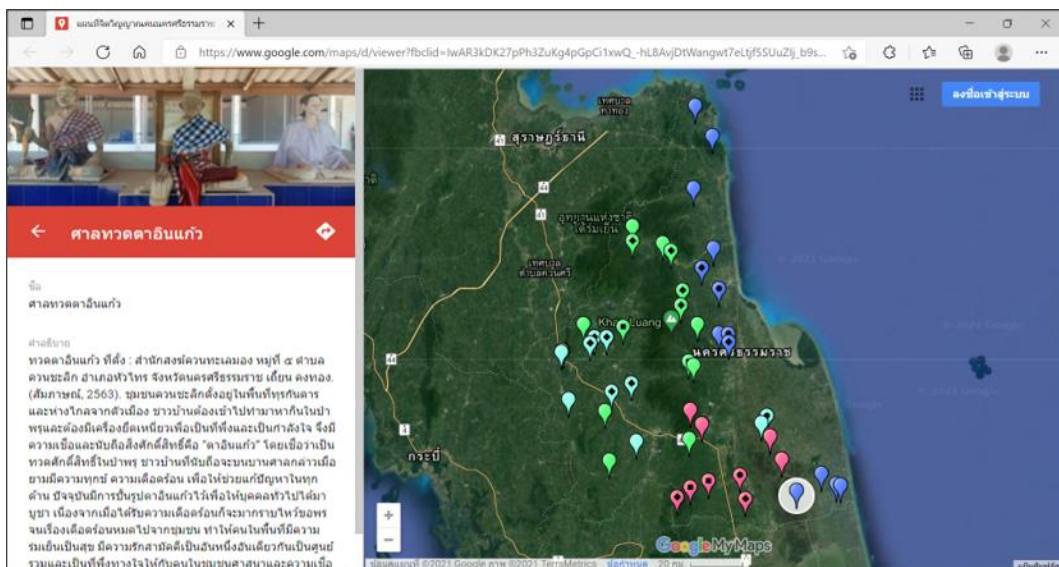
บางพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่ได้รับการเคารพนับถือกันในวงกว้าง อาจเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน หรือในพื้นที่นั้น ๆ ก็จะมีการจัดงานพิธีบวงสรวงที่จำเป็นจะต้องจัดขึ้นในทุกปี ซึ่งมีรูปแบบพิธีการที่เป็นขั้นตอนแตกต่างจากการขนานนามทั่วไป โดยพิธีการส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่คล้ายกัน เช่น การนำสิ่งของเครื่องเซ่นไหว้มากถวาย สิ่งถวายได้ไม่ควรเป็นของขาว ควรเป็นผลไม้ หมา ก ปลา บุหรี่ ยาเส้น และน้ำดื่ม รวมไปถึงพวงมาลัยหรือดอกไม้ มีการทำบายศรีและถวายเครื่องเส้นต่าง ๆ มีการประกอบพิธีกรรมโดยมนตรา โดยการเชิญทวดลงมาประทับทรง เพื่อรับเครื่องสังเวยและพบปะลูกหลานหรือชาวบ้าน ในช่วงเช้าจะมีการตั้งเครื่องบูชาเป็นเครื่อง 12 คือ ในภาคใต้ต้องมีอาหาร 12 อย่าง

จากลักษณะของความเชื่อเรื่องทวดหรือพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้เกิดผลต่อชาวบ้านทั้งในด้านการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน ชาวบ้านเกิดความสามัคคีกันในพื้นที่ เป็นที่พึ่งทางใจอีกทางหนึ่งนอกเหนือจากศาสนาพุทธที่ชาวบ้านในพื้นที่นับถือ หรือศาสนาอื่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคล ดังนั้นเมื่อชาวบ้านเชื่อในเรื่องเดียวกัน ก็จะยึดถือในหลักปฏิบัติร่วมกัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน พึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

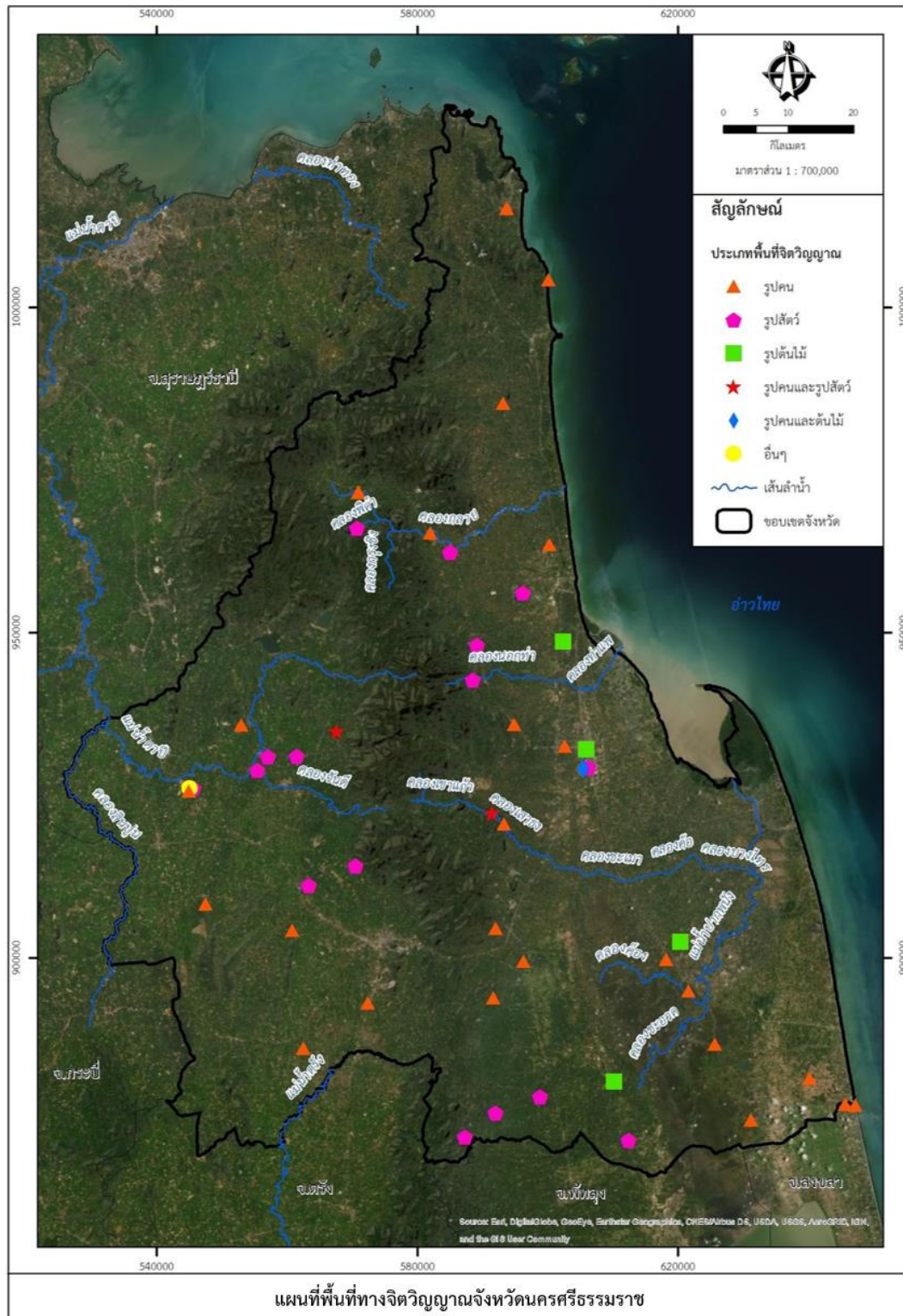
ทั้งนี้ข้อมูลของพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่สามารถรวบรวมได้ทั้ง 51 พื้นที่ ในเขต 18 อำเภอ ของจังหวัด นครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) โดยการแสดงผลข้อมูลโดยใช้ Google Map โดยสามารถเผยแพร่ข้อมูลให้แก่ผู้อื่นได้ ทั้งทางอีเมล ทางไลน์ หรือบุคคลที่ได้รับ Link หรือ ได้รับการแชร์จากผู้จัดทำ และยังสามารถฝังข้อมูล (Embed) Link HTML ไว้ในเว็บไซต์ขององค์กรที่ต้องการได้ และรวมถึงการจัดทำแผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 5 ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ที่แสดงผลโดย Google Map

ภาพที่ 6 ตัวอย่างพิกัดและข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่แสดงผลโดย Google Map

ภาพที่ 7 แผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณจังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุปผลและอภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ คือการสำรวจและรวบรวมข้อมูลพื้นที่ทางจิตวิญญาณของจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ ข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา รูปแบบทางความเชื่อ พิธีกรรม ผลที่ได้รับจากความเชื่อ รวมถึงข้อมูลเพิ่มเติมซึ่งแตกต่างกันตามพื้นที่ และได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) และแผนที่พื้นที่ทางจิตวิญญาณนครศรีธรรมราช ดังที่ได้แสดงข้อมูลไว้ในส่วนของผลการวิจัย

ความเชื่อเรื่องทวดหรือพื้นที่ทางจิตวิญญาณจึงถือเป็นภูมิปัญญานครศรีธรรมราชที่สำคัญ ซึ่งความเชื่อความศรัทธาเรื่องทวดเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง โดยการรักษา มรดกทางวัฒนธรรมจะต้องมีกระบวนการที่เป็นระบบและเป็นขั้นตอน คนในพื้นที่จะต้องรู้จักและตระหนักในคุณค่าของการคงอยู่ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ทางจิตวิญญาณ นำไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมดังกล่าว ให้ขยายผลไปสู่สังคมในวงกว้าง ส่งผลให้ความเชื่อในเรื่องพื้นที่ทางจิตวิญญาณ นครนครศรีธรรมราช กรณีการศึกษาพื้นที่ทางจิตวิญญาณ หากเรามองโดยปราศจากความเข้าใจ อาจจะมอง เห็นว่าเป็นเรื่องมลาย แต่หากเราได้มองในมุมของโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งที่เหนือกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ การศึกษาพื้นที่จิตวิญญาณจะ สามารถทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวเหล่านั้นได้ บางชุมชนสามารถนำความเชื่อเรื่องพื้นที่ทางจิตวิญญาณ มาสร้างเป็นศูนย์รวมจิตใจ หรือสามารถเป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนในนามพื้นที่ ทางจิตวิญญาณได้ เช่น กรณีของทวดกลาย อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการศึกษาพบว่า มีรูป เคารพทั้งหมด 7 แห่ง ตลอดลำน้ำคลองกลาย ซึ่งเป็นลำน้ำสำคัญต่อพ่อท่านกลายตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งท่านได้ ยึดบริเวณสองฝั่งคลองเป็นที่ตั้งถิ่นฐานและพัฒนาเป็นชุมชนจนปัจจุบัน และด้วยจำนวนของรูปเคารพเป็นที่ ชัดเจนว่าชาวบ้านมีความศรัทธาต่อพ่อท่านกลายในวงกว้าง ความเชื่อความศรัทธาที่เกิดขึ้นเหล่านั้นส่งผลให้ ชาวบ้านไม่กล้าทิ้งสิ่งสกปรกลงไปในแม่น้ำ และช่วยกันดูแลลำน้ำกลายแห่งนี้ตลอดมา เพราะจากความเชื่อ ร่วมกันที่ถือว่าคลองกลายแห่งนี้ เป็นของพ่อท่านกลายที่ชาวบ้านนับถือศรัทธามาโดยตลอด เช่นเดียวกับ การศึกษาของ ศศลักษณ์ ทองขาว คุณภาพ ไชยโรจน์ และอำนาจ ทองขาว (2562) ที่ทำการศึกษาเรื่องความ เชื่อทางจิตวิญญาณทวดที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ในเขตจังหวัดสงขลา พัทลุง และตรัง พบว่าประโยชน์ ของความเชื่อเรื่องทวดจึงอาจและทวดเสีย ทำให้วิถีชุมชนเป็นแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ป่าเขา ยอดควน และความ รกช้วน ทำให้ชาวบ้านส่งสอนลูกหลานในแนวทางอนุรักษ์ธรรมชาติ สอนให้ยำเกรงต่อธรรมชาติ รักและหวงแหน ผืนป่าอันเป็นแหล่งทำมาหากิน หาของป่า ทำไร่ ทำนา ไกล่ขายป่าอันอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีประเพณีผูกใจ-การ บวชป่า ในหลายพื้นที่ของภาคใต้ เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไปด้วยในตัว อีกอย่างหนึ่งก็คือทำให้ชุมชน และสังคมในชนบทรับรู้และตระหนัก เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างยั่งยืนสืบไป

นอกเหนือจากประเด็นของพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้วนั้น อีกประเด็นที่น่าสนใจและน่าจับตามองอย่างยิ่ง คือ ปรากฏการณ์กรณีวัดเจตีย์ไอ้ไข่ (ตาไข่) ที่สร้างพลังความ เชื่อและความศรัทธาจนนำไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทิศทางดังกล่าวมีความคล้ายกับปรากฏการณ์ของ องค์จุฑามารามเทพในสมัยอดีต ณ ชัยณพ สุกใส (2554) ศึกษาพบว่า จตุคามรามเทพเป็นความเชื่อที่อยู่ใน พื้นที่ที่เป็นจังหวัดนครศรีธรรมราช วัดถุ่มมงคลจตุคามรามเทพได้กลายมาเป็นสินค้าเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน พร้อมทั้งได้เปลี่ยนความหมายจากการเป็นเพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์สู่การเป็นสินค้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ในบางรุ่น ความหมายและมูลค่าของจตุคามรามเทพ ถูกสร้างในขั้นตอนต่าง ๆ ของการผลิต ทั้งก่อนการผลิต การผลิต และหลังการผลิต การโฆษณาประชาสัมพันธ์ส่วนอย่างยิ่งในการเปลี่ยนความหมายและเพิ่มมูลค่าให้กับวัดถุ่ม มงคลจตุคามรามเทพ ส่งผลให้บริบททางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่อย่าง ที่หลายคนคงจะทราบกันดีถึงกระแสความนิยมที่ลดลงอย่างรวดเร็วของจตุคามรามเทพ และจากการศึกษาวิจัย ของ รัชดาพร บุญกอง (2553) พบว่าการที่ประชาชนให้ความสนใจและแสวงหาเพื่อการครอบครองวัดถุ่มมงคล

จตุคามรามเทพจนมากเกินไป ส่งผลให้กระแสมโนมของจตุคามรามเทพเกิดขึ้นในสังคมไทยได้เพียงไม่นาน โดยในช่วงครึ่งปีหลัง พ.ศ.2550 กระแสมโนมวัตถุมงคลจตุคามรามเทพถือว่าอยู่ในช่วงขาลง เนื่องจากมีการจัดสร้างวัตถุมงคลจตุคามรามเทพในจำนวนมากเกินไป จนเกิดภาวะล้นตลาด กลายเป็นความนิยมเพียงชั่วคราวหรือความคลั่งนิยมชั่วคราว ทั้งนี้เมื่อกลับมาพิจารณาปรากฏการณ์กรณีวัดเจตีย์ไอ้ไข่ (ตาไข่) ที่สร้างพลังความเชื่อและความศรัทธา จนนำไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในยุคปัจจุบันของจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจและต้องติดตามกันต่อไป เพราะความแตกต่างอย่างชัดเจนกับยุคสมัยของจตุคามรามเทพ คือไอ้ไข่เป็นความเชื่อที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาจากรื่องราวของบุคคลธรรมดา ไม่ได้เป็นองค์เทพอย่างจตุคามรามเทพ อีกทั้งยังเป็นความเชื่อและความศรัทธาที่ดำรงอยู่ในสมัยโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าในยุคสมัยขององค์จตุคามรามเทพอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. กรณีที่ต้องการศึกษาวิจัยหรือต่อยอดโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางจิตวิญญาณ สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมไปใช้ในการศึกษาต่อยอดเป็นรายกรณีแต่ละพื้นที่ได้ ทั้งนี้จะมีข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ฯลฯ ซึ่งทำให้ผู้ที่ต้องการศึกษาสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการได้ในช่วงเวลาที่มีพิธีกรรมและประเพณี รวมทั้งสามารถอาศัยข้อมูลตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ในการเข้าถึงพื้นที่เป้าหมายได้อย่างสะดวก
2. ประเด็นวิจัยหรือการศึกษาที่สามารถต่อยอดได้ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ประเด็นที่เป็นกรณีศึกษาวัดเจตีย์ (ไอ้ไข่) ที่สร้างพลังความเชื่อและศรัทธาจนนำไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่จังหวัดนครศรีธรรมราช และ 2) ประเด็นพื้นที่ทางจิตวิญญาณกับการจัดการทรัพยากร ที่มองเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่สรวงทางวัฒนธรรมและทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น กรณีของทวดกลาย ที่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตลอดสายน้ำของคลองกลาย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ทุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ที่ได้สนับสนุนให้นักศึกษาได้ดำเนินโครงการเพื่อศึกษาเรียนรู้ในเรื่องราวที่สนใจ รวมถึงกระบวนการวิจัยที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ทางวิชาการ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ทั้งผู้ให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกให้กับผู้วิจัยในการศึกษาภาคสนาม

บรรณานุกรม

- ณัชชัญญน พุกใส. (2554). จตุคามรามเทพ : กระบวนการสร้างความหมายและมูลค่า. วารสาร Veridian E-Journal, 4 (1), 5-8.
- รัชดาพร บุญกอง. (2553). กระแสวัตถุมงคลจตุคามรามเทพกับภาพสะท้อนของสังคมไทย (พ.ศ.2530 - พ.ศ.2550). วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิมล คำศรี. (2545). ระบบความเชื่อและพลังอำนาจชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช (รายงานผลการวิจัย). สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน, 2564, จากเว็บไซต์ : <http://research.culture.go.th/>.
- ศศลักษณ์ ทองขาว, คุณาพร ไชยโรจน์, และอำนาจ ทองขาว. (2562). ความเชื่อทางจิตวิญญาณทวดที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น (รายงานผลการวิจัย). สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม, 2564, จากเว็บไซต์ : <http://research.culture.go.th/>.